

॥ धौम्यनीतिप्रारंभः ॥

Dhoomya Niti Prarambh.

108
10
2133

श्रीगणेशाय नमः॥ अथ धौम्यनीतिः प्रारंभः॥ युधिष्ठिर उवाच॥ कर्मा
 ण्युक्तानि युष्मानिः यानि यानि करिष्यथा॥ मम चापि यथा बुद्धिरुचिता
 विधिनिश्चयात्॥ १॥ पुरोहितो यमस्माकमग्निहोत्रागिरक्षतु॥ स द्रव्यो
 रोगवैः सार्द्धं द्रुपदस्य निवेशने॥ २॥ इंद्रसेनमुरवाश्चेमे रथानादाय के
 वलान्॥ यांतु ह्यारवतीं शीघ्रमिति मेव तत्ते मतिः॥ ३॥ इमाश्च नायो द्रौप
 द्याः सर्वाश्च परिचारिकाः॥ पांचालानेव गच्छंतु स द्रव्यो रोगवैः सह॥ ४॥
 सर्वैरपि च वक्तव्यं न प्राज्ञायंत पांडवाः॥ गता ह्यस्मान् पाहाय सर्वे द्वैतव
 नादिति॥ ५॥ वैशंपायन उवाच॥ एवं ते न्योन्यमामं न्यकर्माण्युक्ता पृथ
 क पृथक्॥ धौम्यमामं न्रयामासुः स च ताम् न्रमब्रवीत्॥ ६॥ धौम्य॥
 विहितं पांडवाः सर्वे ब्राह्मणेषु सहस्रच॥ याने न्न हरणे चैव तथैवा

निषुभारत॥७॥ त्वयारक्षाविधातव्याः कृष्णायाः फाल्गुनेन च॥ विदितं
वोयथासर्वं लोकवृत्तमिदं तव॥८॥ विदिते वापि वक्तव्यं सुहृद्भिरनुराग
तः॥ एष धर्मश्च कामश्च अर्थश्चैव सनातनः॥९॥ अतो ह मपि वक्ष्यामि
हेतुमन्ननिबोधता॥ हं ते मां राज वसतिं राजपुत्रा ब्रवीम्यहं॥१०॥ यथाराज
कुलं प्राप्य सर्वान् दोषान् स्तरिष्यथ॥ दुर्वसं चैव कौरव्यजानताराज वेश्म
नि॥११॥ आमानितैर्मा मितैर्वा भिज्ञातैः परिवत्सरं॥ ततः श्वतुर्दशे वर्षे च
रिष्यथ युधास्तरं॥१२॥ दृष्ट्वा हारोऽग्ने इष्टं राजस्वेषु न विश्वसेत॥ तदे
वासनमन्विच्छेद्यन्नाभिपतेत्परः॥१३॥ योनयानं न पयं कं न पीठं न गजं र
थं॥ आरोहे संमतो स्मीतिसाराज वसतिं वसेत्॥१४॥ यत्र यत्रै न मासी नंशं
केरन्दुष्टचारिणः॥ नतत्रोपविशेद्यो वै स राज वसतिं वसेत्॥१५॥ न चातुशि

२

ष्याद्राजानमपृच्छं तं कदाचन ॥ तूष्णीत्वेनमुपासीत काले समभिपूजये
 त् ॥ १६ ॥ असूयंति हि राजानो जनान नृतवादिनः ॥ तथैव वा वमन्यंते
 मंत्रिणं वा दिनं मृषा ॥ १७ ॥ नैषां दारेषु कुर्वित मैत्री प्राप्तः कदाचन ॥ अं
 तः पुरचराये च दृष्टि यानहिताश्रये ॥ १८ ॥ विदिते चास्य कुर्वीत कार्या
 णि सुललून्यपि ॥ एवं विचरतो राजान क्षतिं जयिते क्वचित् ॥ १९ ॥ ग
 छन्तपि परां भूमिं मपृच्छो ह्यनियोजितः ॥ जात्यंध इव मन्येत मया राम
 नुचिंतयन् ॥ २० ॥ न हि पुत्रं न नप्तारं न भ्रातरं न निंदितम् ॥ समतिक्रान्त मया
 दं पूजयंति नराधिपाः ॥ २१ ॥ यत्नाश्चोपचरे देवमग्निवदेव वत्सिह ॥ अनृ
 तेनोपचीये हि हन्या देवन संशयः ॥ २२ ॥ यद्यद्रुतं तु युजोत तत्तदेवानु
 वर्तयेत् ॥ प्रमादमवलेपं च कोपं च परिवर्जयेत् ॥ २३ ॥ समर्थनासु स

३

वसि हितं च प्रियमेव च ॥ संवर्णयेत्तदेवास्य प्रियादपि हितं भवेत् ॥ २४ ॥
अनुकूलो भवेत्तस्य सर्वार्थेषु कृष्णसु च ॥ अप्रियं चाहितं यस्या तदस्मै
नानुवर्णयेत् ॥ २५ ॥ नाहमस्य प्रियो स्मिति मत्वा सेवेत पंडितः ॥ अप्रम
त्तश्च सततं हितं कुर्यात्प्रियं च यत् ॥ २६ ॥ नास्या निष्ठा निसेवेत् न हि
तैः सह संवदेत् ॥ स्वच्छानां न विकं पेत् सराजं वसतिं वसेत् ॥ २७ ॥ दक्षिणं
वाथ वामं वा पाश्वर्था मारसी तपंडितः ॥ दक्षिणां ह्या त शस्त्राणां स्थानं प
श्चाद्विधीयते ॥ २८ ॥ नित्यं हि प्रतिषिद्धं तु पुरस्तादासनं महत् ॥ न च संदर्श
नो किंचित्प्रवृत्तमपि संजयेत् ॥ २९ ॥ अपि ह्येतद्विद्राणां व्यलीकं स्थान
मत्तमं ॥ न मृषाभिहितं राज्ञां मनुष्येषु प्रकाशयेत् ॥ ३० ॥ अरूयंति हि
राजानो मृषा न नृतवादिनः ॥ तथैव चावमन्यते नरान् पंडितमानिनः ॥ ३१ ॥

शूरोस्मीति न दृष्टः स्याद्दृष्टिमानिति वा पुनः ॥ प्रियमेवाचरन् राज्ञः प्रियो भ
 वति भोगवान् ॥ ३२ ॥ ऐश्वर्यं प्राप्य दुःप्रापं प्रियं प्राप्य च राजते ॥ अप्रम
 तो भवेद्राज्ञः प्रियेषु च हितेषु च ॥ ३३ ॥ यस्य कोपो महाबाधः प्रसादश्च म
 हःफलः ॥ कस्तस्य मनसा पीछे दनं धर्मं प्राप्तिं संमितः ॥ ३४ ॥ न चो षौ न भुजौ
 जानून च बाध्यं समाप्तिपेत् ॥ सदा वातं च वाचं च षी वनं चाचरे च नैः ॥ ३५
 हास्यं वस्तु पुचान्यस्य वर्तमानेषु केषु चित् ॥ नाति गाढं प्रहृष्येत् न चाप्युन्म
 त्तवद्वसेत् ॥ ३६ ॥ न चाति धैर्येण चरेद्गुरुतां हि प्रजे ततः ॥ स्मितं तु मुदुपूर्वं
 ण दृश्येत् प्रसादजं ॥ ३७ ॥ लाभेन हर्षयेद्यस्तु न व्यथेद्यो वमानितः ॥ असंमू
 ठश्च यो नित्यं सराजवसतिं वसेत् ॥ ३८ ॥ राजानं राजपुत्रं वा संवर्णयित्यः स
 दा ॥ अमात्यः पंडितो भूत्वा सचिरं तिष्ठते प्रियः ॥ ३९ ॥ प्रगृहीतश्च यो मात्स्यो

निगृहीतस्त्वकारणैः॥ननिर्वदतिराजानंलभतेसंपदंपुनः॥४०॥प्रत्यक्षंचप
रोक्षंचगुणवादीविचक्षणः॥उपजीवीभवेद्राज्ञोविषयेयोपिवाभवेत्॥४१॥अ
मात्योहिबलाद्भोक्तुंराजानंप्रार्थयेत्तयः॥नसतिष्ठेच्चिरंस्थानंगच्छेच्चप्राणसं
शयं॥४२॥श्रेयःसदात्मनोदृष्ट्वापरंराज्ञानसंबदेत्॥विशेषयेच्चराजानंयो
ग्यभूमिषुसर्वदा॥४३॥अम्लानोबलवान्शूरश्छायेवानुगतःसदा॥सत्य
वादीमृदुदंतिःसराजवसतिंवसेत्॥४४॥अन्यस्मिन्प्रेष्यमाणेतुपुरस्ता
द्यःसमुत्पतेत्॥अहंकिंकरवाणीतिसराजवसतिंवसेत्॥४५॥आंतरेचैववा
त्येचराज्ञायःश्चाथसर्वदा॥आदिष्टोनैवकंपेतसराजः॥४६॥योवैगृहेभ्यः
प्रवसन्नप्रियाणानानुसंस्मरेत्॥दुःखेनसुखमन्विष्टेत्सराजः॥४७॥सम
वेषंनकुर्वीतनोच्चैसंनिहितोवसेत्॥नमनंबहुधाकृत्यादेवराज्ञःप्रियोभ

धौम्य.

४ वेत् ॥ ४८ ॥ न कर्मणि नियुक्तः सन् धनं किं विदपि स्पृशेत् ॥ प्राप्नोतीति हरिहरनृद्व्यं बंधनं यदि वा बंधं ॥ ४९ ॥ यानं वस्त्रं मलं कारं यच्चान्यत्संप्रयच्छति ॥ तदेव धारयेन्नित्यमेवं प्रियतरो भवेत् ॥ ५० ॥ एवं संयम्य चित्तानि यत्नतः पांडुनंदनाः ॥ स वत्सरमिमं तात तथा शीला बुभूषत ॥ ५१ ॥ अथ स्वविषयं प्राप्य यथाकामं करिष्यथ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ अनुशिष्टाः स्मभद्रं ते नैतद्वृत्तास्तिकश्चन ॥ कुंती मते मातरन् नो विदुरं वा महामतिं ॥ ५२ ॥ यदेवानंतरं कार्यं तद्भवान् कर्तुमर्हति ॥ तारणायास्य दुःखस्य प्रच्छानाय जयाय च ॥ ५३ ॥ वैशंपायन ॥ एवमुक्तस्ततो राजा धौम्योऽथ द्विजसत्तमः ॥ अकरो द्विधिवत्सर्वं प्रच्छानेयं द्विधीयते ॥ ५४ ॥ तेषां समिध्यतां नग्नीन् मंत्रवश्च जुहावसः ॥ समृद्धिं वृद्धिं लाभाय वृथिवी विजयाय च ॥ ५५ ॥ अग्नीन् प्रदक्षिणी कृत्य ब्राह्मणांश्चेतपो धनान् ॥ याज्ञसेनीं पुरस्तुत्य षडेवाथ प्रवव्रजुः ॥ ५६ ॥ गतेषु तेषु वीरेषु धौम्योऽथ जप